

Archeologienota: De ontwikkeling van een verkaveling langs de Grippenwegstraat te Tienen



Annelies De Raymaeker
Stephanie Cousin

Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba

Archeologienota: De ontwikkeling van een verkaveling langs de Grippenwegstraat te Tienen

**Annelies De Raymaeker
Stephanie Cousin**

**Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba**



Colofon

Archeologienota: De ontwikkeling van een verkaveling langs de Grippenwegstraat te Tienen

Initiatiefnemer:	Remans bvba
Projectleiding:	Annelies De Raymaeker
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker
Auteurs:	Annelies De Raymaeker en Stephanie Cousin
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2018, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek	p. 3
1.1 Beschrijvend gedeelte	p. 3
1.1.1 Administratieve gegevens	p. 3
1.1.2 Archeologische voorkennis	p. 4
1.1.3 Onderzoeksopdracht	p. 5
1.1.4 Beschrijving van de geplande werken	p. 6
1.1.5 Werkwijze	p. 7
1.2 Assessmentrapport	p. 8
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied	p. 8
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied	p. 13
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied	p. 20
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	p. 24
1.2.5 Synthese	p. 24
Hoofdstuk 2 Resultaten van het proefsleuvenonderzoek	p. 25
2.1 Beschrijvend gedeelte	p. 25
2.1.1 Administratieve gegevens	p. 25
2.1.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	p. 25
2.1.3 Onderzoeksstrategie, methode en technieken	p. 27
2.1.4 Afwijking ten opzichte van de voorgestelde onderzoeksstrategie- en methodes	p. 28
2.2 Assessmentrapport	p. 28
2.2.1 Resultaten van het proefsleuvenonderzoek	p. 28
2.2.1.1 Lithografische en bodemkundige opbouw	p. 32
2.2.1.2 Sporen- en vondstenbestand	p. 34
2.2.2 Interpretatie van het onderzochte gebied	p. 35
2.2.3 Beantwoording onderzoeksvragen	p. 35
Hoofdstuk 3 Programma van maatregelen	p. 37
3.1 Administratieve gegevens	p. 37
3.2 Gemotiveerd advies	p. 32
3.3 Programma van maatregelen	p. 38
Bibliografie	p. 37

Bijlage 1: plannenlijst
Bijlage 2: fotolijst
Bijlage 3: dagrapport
Bijlage 4: fotoinventaris
Bijlage 5: profielinventaris
Bijlage 6: vondsten
Bijlage 7: Allesporenplan

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2017B399

Erkend archeoloog: Annelies De Raymaeker, OE/ERK/Archeoloog/2016/00148
Studiebureau Archeologie bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00002

Locatie: Gemeente, Deelgemeente, Straat (fig. 1.1 en 1.2)
Bounding box: punt 1: x: 188486; y: 166813
punt 2: x: 188560; y: 166889
Tienen, Afd. 2, Sectie F, perceel 32a (fig. 1.3)

Oppervlakte: ca. 3287 m²

Periode uitvoering: 20 – 24 februari 2017

Relevante termen: bureauonderzoek; zandleemstreek; ijzertijd; Romeinse periode;
middeleeuwen; begravingen; bewoning; ambachtelijke activiteiten;
luchtfotografie

Verstoorde zones: Geen

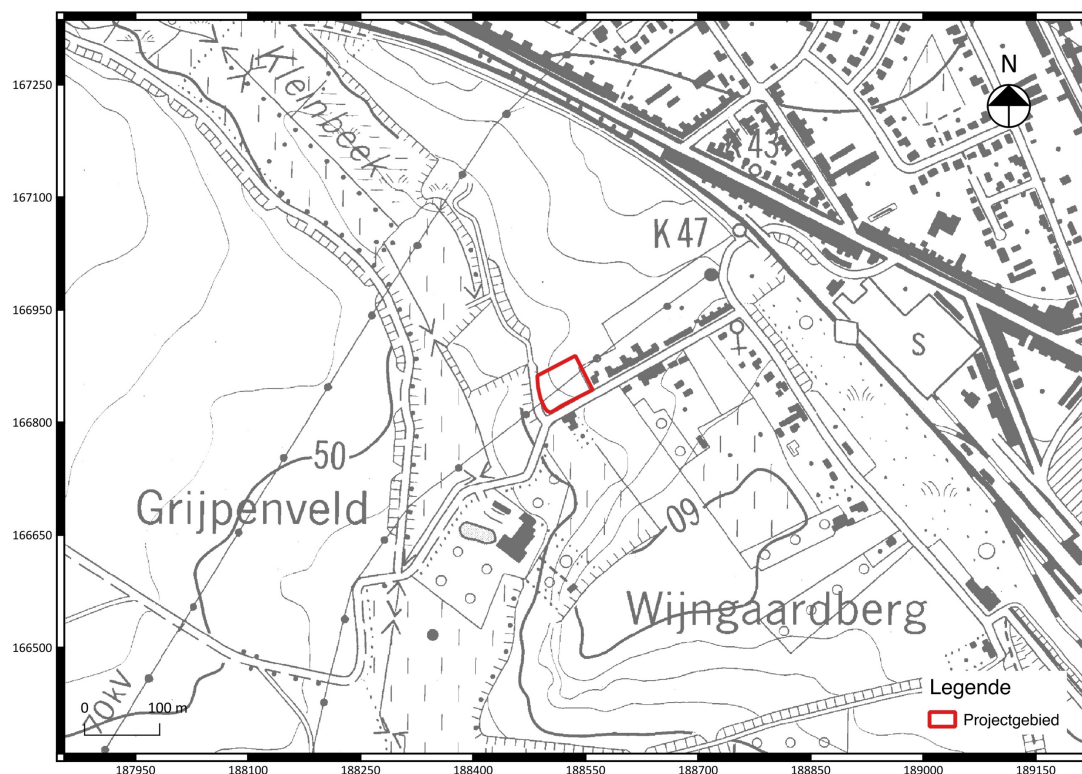


Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

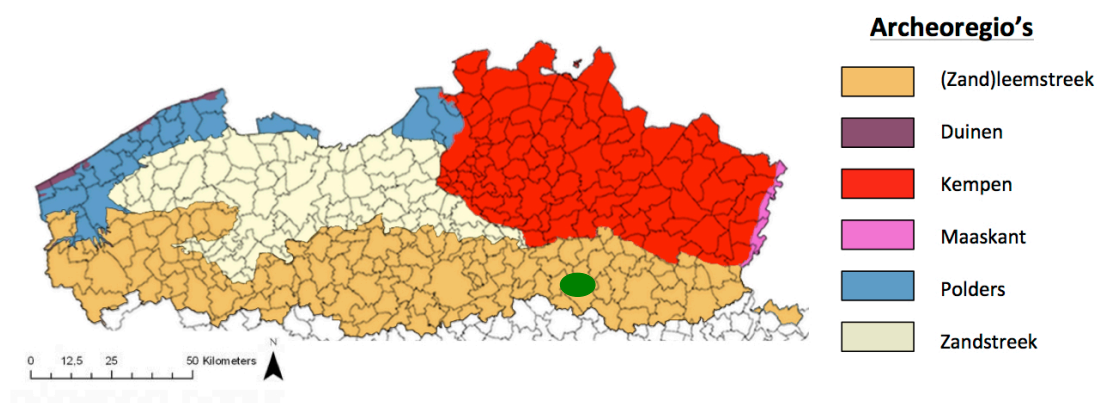


Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's¹.

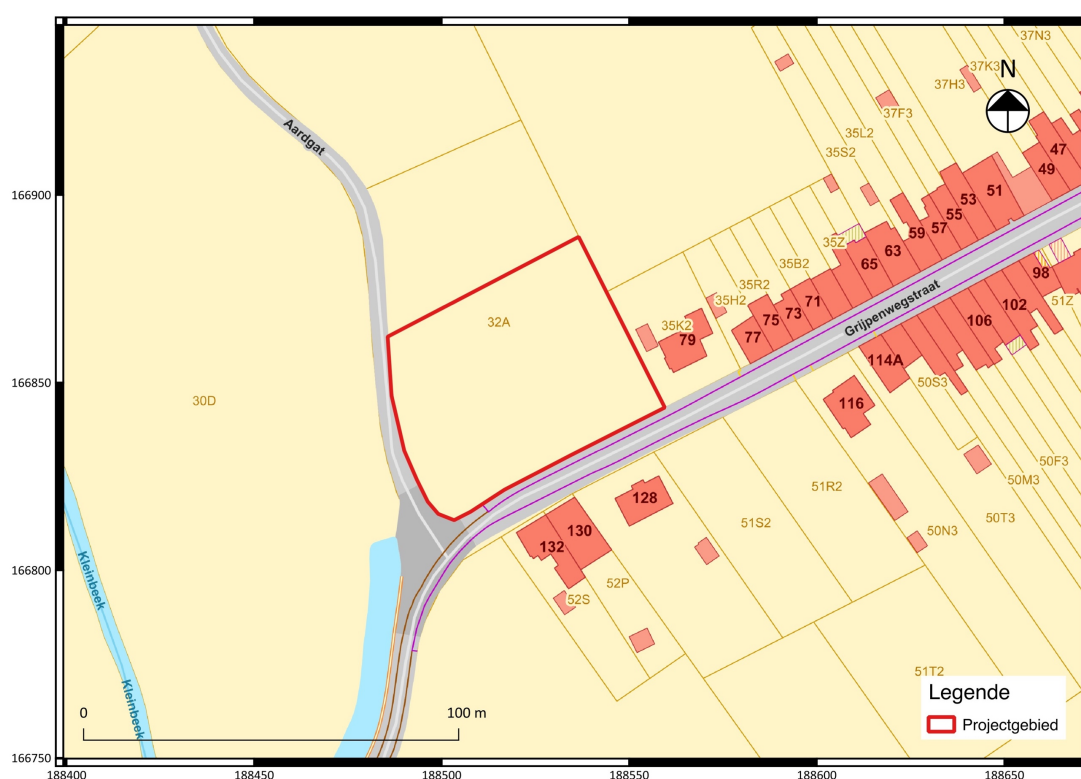


Fig. 1.3: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

In een vroege fase van het project werd een veldkartering uitgevoerd door erkend archeoloog Nick Van Liefferinge. Dit onderzoek leidde echter niet tot de gehoopte resultaten. Er werd geen materiaal aangetroffen tijdens de prospectie.

¹ <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk draagt een aantal mogelijke fasen aan, opgedeeld in prospectie zonder ingreep in de bodem (bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek, veldkartering) en prospectie met ingreep in de bodem (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten, proefputten in functie van steentijd artefactensites). Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is. Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven.
- een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.
- een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken.
- een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken.

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

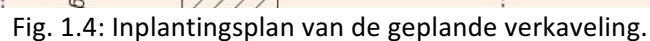
Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Randvoorwaarden:

Geen

De archeologienota kadert in de verkavelingsvergunningsaanvraag voor een perceel gelegen te Tienen met een oppervlakte van ca. 3287 m². Het perceel wordt verkaveld in zeven bouwloten voor ééngezinswoningen (fig. 1.4). Aangezien de verkaveling gepland wordt langs een bestaande weg, dient geen bijkomende wegnis te worden voorzien. Ook alle nutsvoorzieningen zijn reeds aanwezig langs deze weg.



1.1.5 Werkwijze

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online onderzocht via www.dov.vlaanderen.be. Op basis van de onderzochte kaarten werd gepoogd een duidelijk beeld te verkrijgen van de landschappelijke en bodemkundige ligging van het projectgebied (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.2.1 en art. 12.5.2.2). Hiervoor werd gebruik gemaakt van volgende kaarten:

- Bodemkaart
- Tertiair Geologische kaart
- Bodemerosiekaart
- Bodembedekkingskaart
- Digitaal Hoogtemodel (DHM II)

De geomorfologische kaart kon niet worden geraadpleegd omdat deze enkel beschikbaar is voor de provincie West-Vlaanderen.

Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een stand van zaken opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties. Het historisch kaartmateriaal en luchtfoto's is gegeorefereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed en bijkomend kaartmateriaal werd opgezocht via www.cartesius.be. Het gebruikte kaartmateriaal werd geselecteerd op basis van de nauwkeurigheid en de aanwezige geschiedkundige gegevens (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.1.2). Volgende kaartmateriaal en luchtfoto's werden geraadpleegd:

- Ferrariskaart (1770-1777)
- Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)
- Vandermaelenkaart (1846-1852)
- Luchtfoto's (1950, 1971, 2000-2003, 2012)
- Topografische kaarten (1864, 1892, 1930, 1960, 1977)

Het belangrijkste beschikbare historische kaartmateriaal werd geraadpleegd om de geschiedenis van het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen zo goed mogelijk na te gaan. Deze informatie kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan. Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt. Het kaartmateriaal wijst op een zeer lage bewoningsdensiteit in het verleden. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomende informatie aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Het projectgebied is een min of meer rechthoekig terrein dat grenst aan de Grippenwegstraat. Het is gelegen op een hoogte van ca. 52 – 54 m TAW ten oosten van de Kleinbeek (fig. 1.5). Een gedetailleerde kijk binnen het projectgebied (fig. 1.6 en fig. 1.7) toont een lichte helling van het terrein naar het oosten toe. Het projectgebied maakt deel uit van het Demerbekken en is gelegen in de archeo-regio van de (zand)leemstreek (fig. 1.2). De bodembedekkingskaart (fig. 1.8) toont het projectgebied als akkerland. Algemeen is er voor de volledige gemeente een lage erosiegevoeligheid (fig. 1.9).



Fig. 1.5: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied.

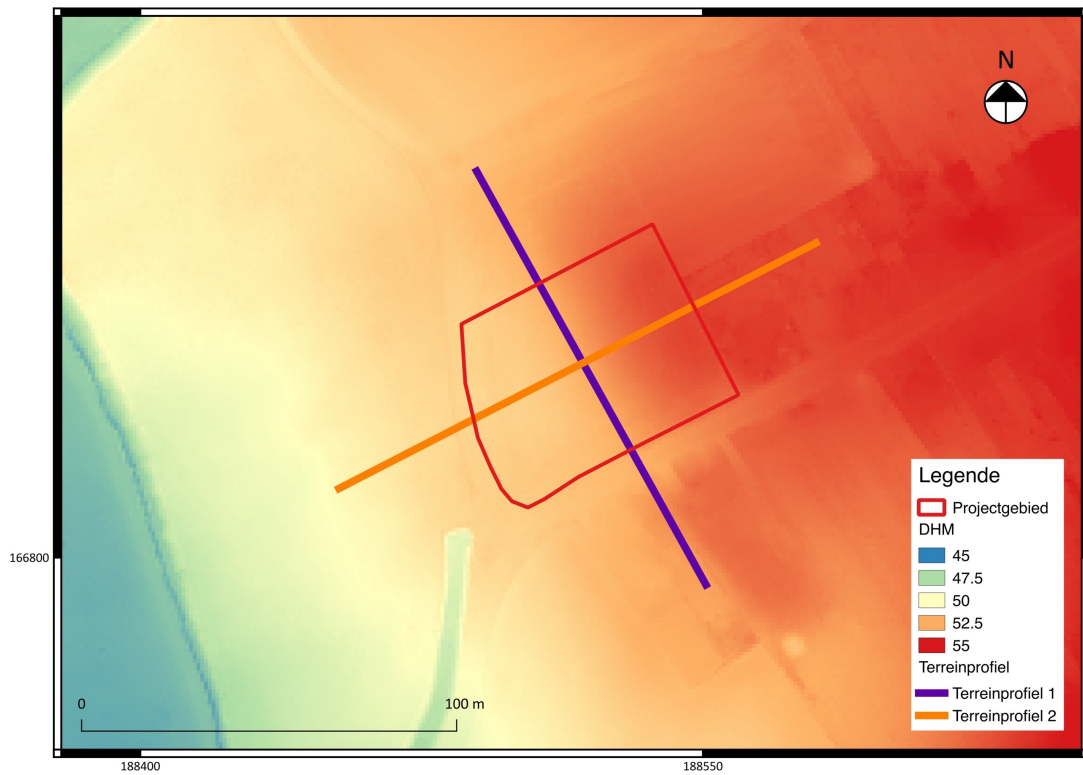


Fig. 1.6: Detail uit het digitaal hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied en twee geplaatste terreinsneden.

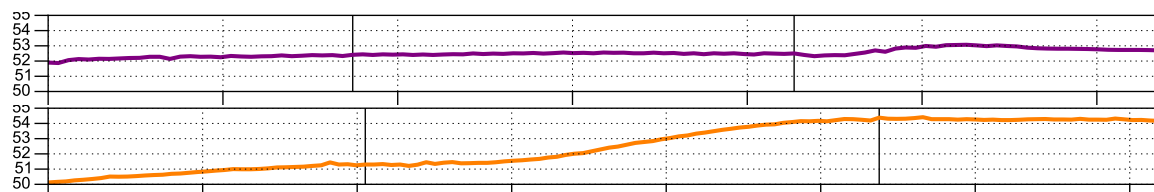


Fig. 1.7: Terreinverloop ter hoogte van het projectgebied.

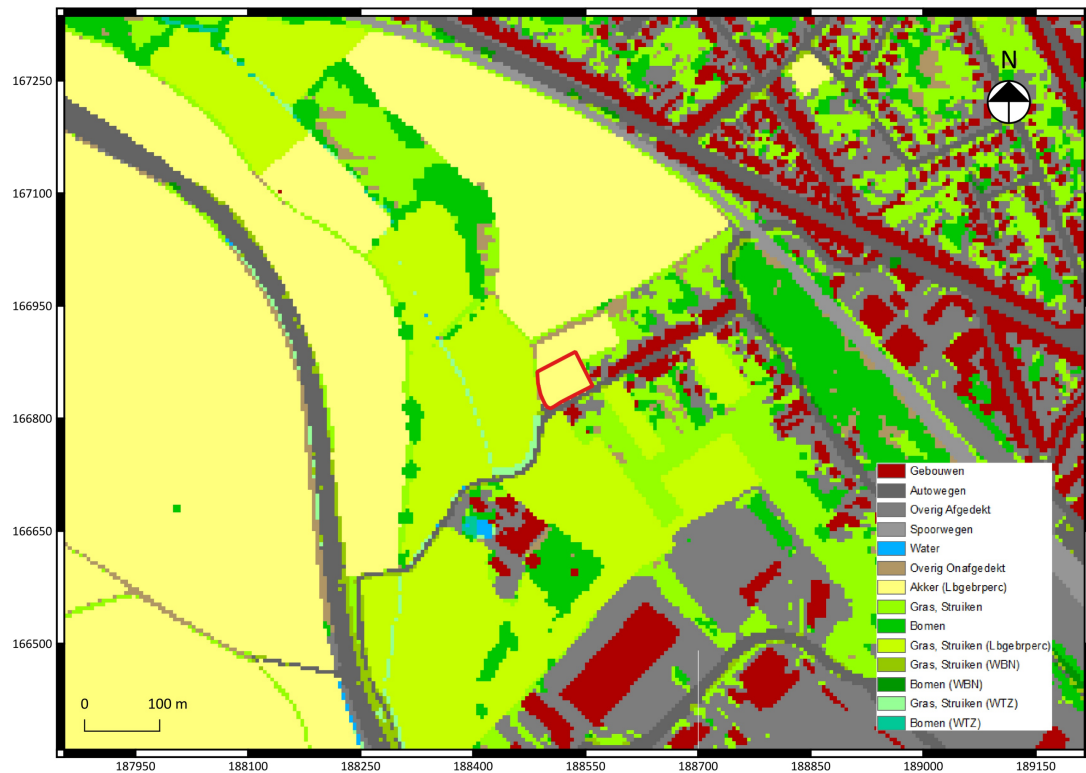


Fig. 1.8: Uittreksel uit de bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied.

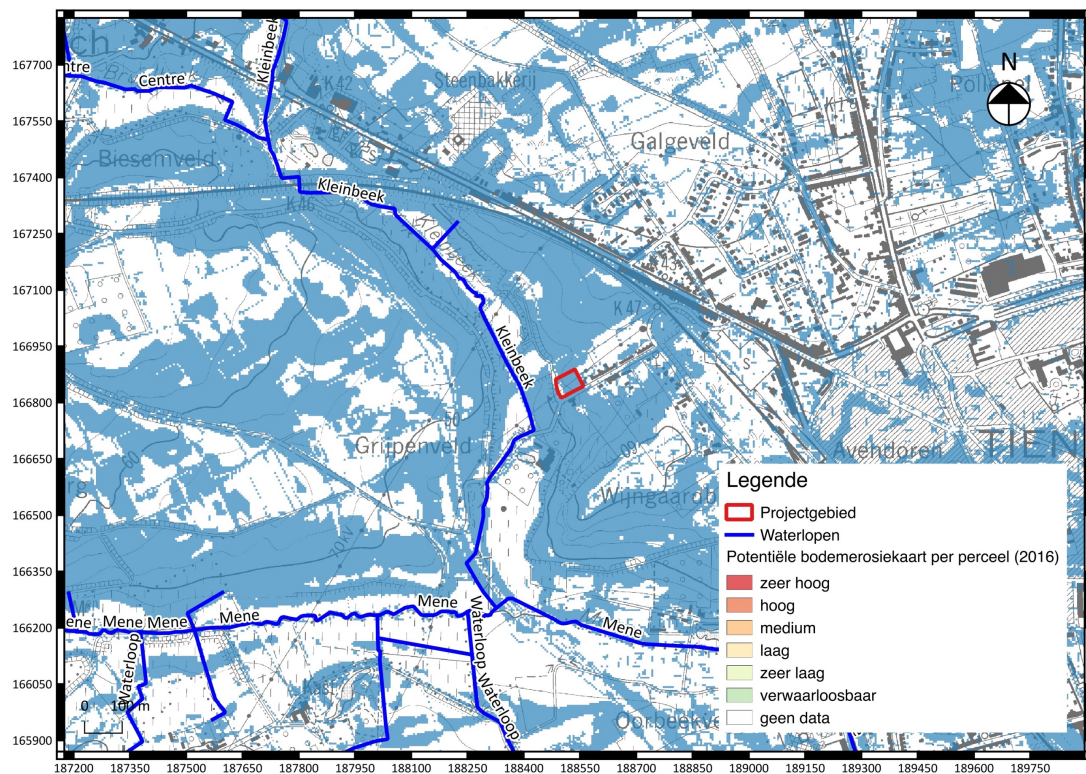


Fig. 1.9: Uittreksel uit de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied.

De bodemkaart (fig. 1.10) karteert het projectgebied op de overgangszone tussen drie bodemeenheiten: AbB, uLba en Afp. De AbB-bodemserie omvat een droge leembodem met textuur B of structuur B horizont, droog en niet gleyig. De uLba-bodemserie omvat een droge zandleembodem met textuur B horizont. Deze gronden met textuur B horizont hebben een Ap die ongeveer 25 cm dik

is, donkerbruin matig humeus en die rust op een zwak humeuze, bruinachtige overgangshorizont (30 tot 40 cm dik). Hieronder komt een bruinere, meer kleiige textuur B horizon voor. De Afp-bodemserie tenslotte omvat een zeer natte leembodem zonder profiel. De gronden van deze serie hebben gedurende het ganse jaar een ondiepe watertafel. Een volledig gereduceerde horizon komt doorgaans voor op minder dan 80 cm diepte. Duidelijke roestvlakken worden reeds in de bovengrond aangetroffen.

Binnen het projectgebied wordt op de tertiair geologische kaart (fig. 1.11) de formatie van Brussel gesitueerd. Deze formatie omvat bleekgrijs fijn zand, dat kalkhoudend en soms fossielhoudend is. Kiezel- en kalkzandsteenbanken kunnen voorkomen.

De quartaire ondergrond (fig. 1.12) bestaat uit een opeenvolging van eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (laat-Pleistoceen) en hellingsafzettingen van het quartair.

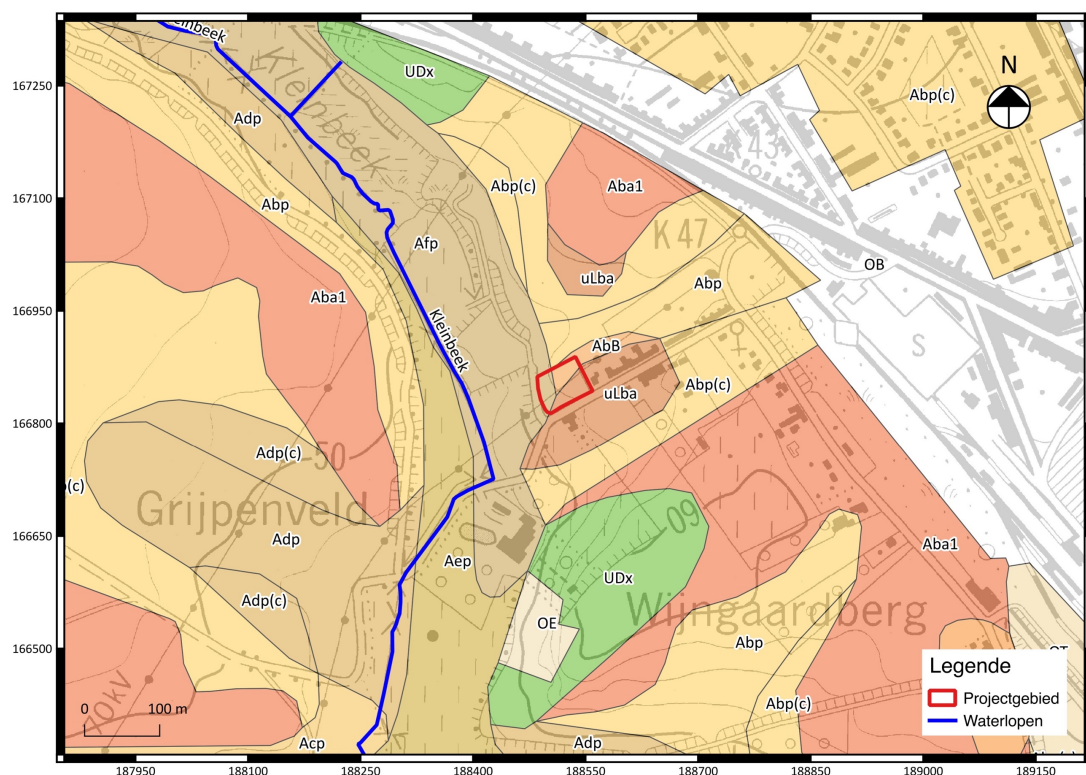


Fig. 1.10: Uittreksel uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

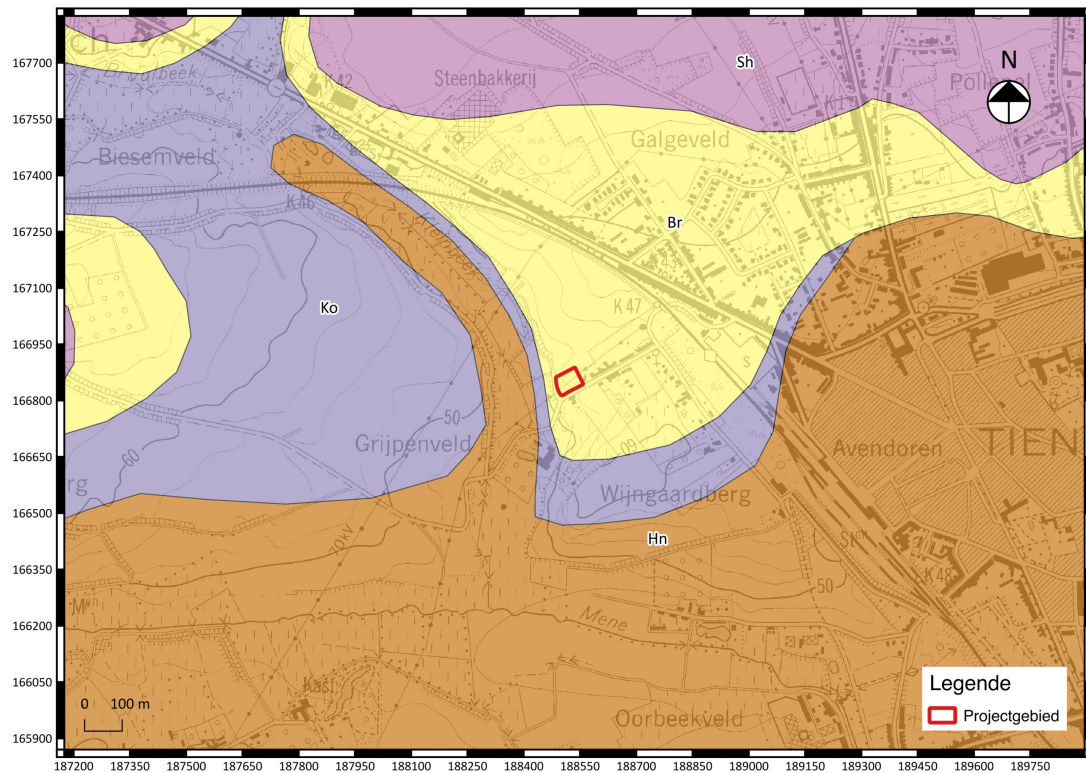


Fig. 1.11: Uittreksel uit de tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

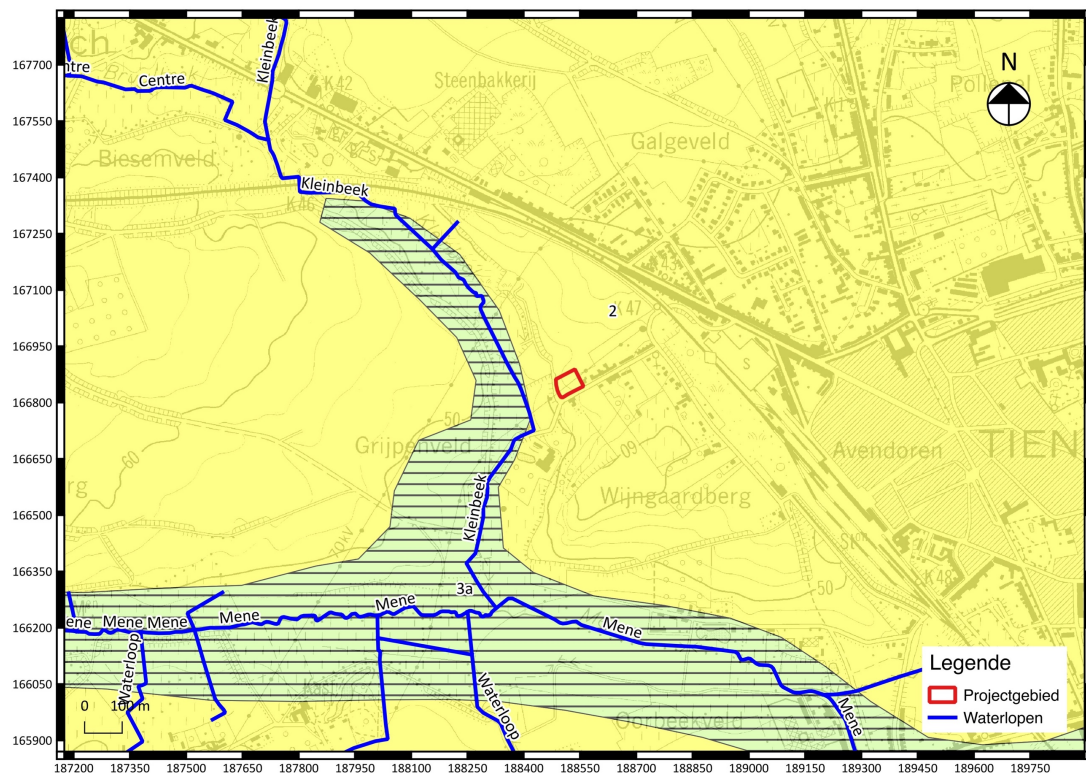


Fig. 1.10: Uittreksel uit de quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

Het projectgebied is gelegen ten westen van de historische (middeleeuwse) kern van Tienen. De Romeinse kern van Tienen is onmiddellijk ten zuiden van het projectgebied gelegen, ter hoogte van de Wijngaardberg.

Tienen werd voor het eerst vermeld als *'Thuinas'* in een 12^{de} eeuwse kopie van een charter uit 872. Het ontstond langsheen de Grote Gete en de belangrijke Romeinse oost-west verbindingsas Brugge – Keulen. Op de Grote Markt is tot op vandaag een historische diagonale lijn te zien die, naar men zegt, het tracé van deze Romeinse heirbaan zou moeten aanduiden. Deze loopt dwars over de Grote Markt van de Leuvensestraat naar de Nieuwstraat. De diagonale lijn is momenteel verwerkt in de verharding van de markt.

De oudste woonkern en parochie waren gesitueerd ter plaatse van de Gallo-Romeinse vicus in Avendoren, de huidige stationswijk aan de rand van het stadscentrum. De primitieve stedelijke kern ontwikkelde zich evenwel meer oostwaarts, ter plaatse van de huidige Veemarkt, op het hoogst gelegen en makkelijkst te verdedigen punt, bovenop de 'berg' of heuvel, aan de voet van de volgens sommige auteurs tot de 9^{de} eeuw opklimmende parochiekerk Sint-Germanus. Deze kerk is een voormalige collegiale kerk² en is sinds 25 april 1938 beschermd als monument³. Ze werd de zetel van een seculier kapittel van het bisdom Luik in 1189-1190.

Tijdens de vroege middeleeuwen behoorde Tienen tot het graafschap Bruningerode, begrensd door de Dijle en de Grote Gete en deel uitmakend van het prinsdom Luik. In 1013 werd Tienen na een beslissende veldslag, met de controle over de belangrijke handelsweg Brugge – Keulen als inzet bij het graafschap Leuven ingelijfd. Als vooruitgeschoven vesting tegenover de Luikenaars verkreeg Tienen hierdoor een sleutelrol in de uitbreidingspolitiek van de graven en latere hertogen van Leuven. Rond 1014 werd gestart met de aanleg van een eerste verdedigingsgordel die de volledige Sint-Germanusheuvel omcirkelde en in 1220 verleende de Leuvense hertog Hendrik I de stad het recht om een wekelijkse marktdag te houden. Hierop volgde, onder meer dankzij de wol- en lakennijverheid, een snelle economische groei waardoor Tienen uitgroeide tot een belangrijk commercieel centrum. In de 14de eeuw, op haar economisch hoogtepunt, behoorde Tienen samen met Leuven, Brussel, Antwerpen, s'-Hertogenbosch, Nijvel en Zoutleeuw tot de zeven 'hoofdsteden' van het hertogdom Brabant.

Het centrum van de middeleeuwse stad was de sinds 1276 vermelde Veemarkt ("de foro thenensi"), met het stadhuis, ter hoogte van de huidige dekenij en een grote markthal die min of meer centraal op het plein was ingeplant. Onderaan het ruime plein, ter hoogte van Veemarkt nr. 1, bevond zich de schandpaal of 'kaecke' (1440). De aanwezigheid van de halle zorgde voor een ruimtelijke opdeling van het plein in aparte zones die eeuwenlang voor de verkoop van dezelfde producten waren gereserveerd. De omwalling liep langs de huidige Broekstraat over de Peperstraat, achter het stadhuis en over de Nieuwstraat zo verder rondom de Veemarkt.

De Ferrariskaart (fig. 1.13 en fig. 1.14, 1771-1778) toont het projectgebied binnen een zeer landelijke regio. Ten noorden van het projectgebied is de steenweg tussen Leuven en Tienen te zien. Het projectgebied zelf wordt als akker weergegeven. Ten westen en ten zuiden wordt een kleine weg gekarteerd. Aan de overzijde van de weg wordt ten westen een bosje gesitueerd. De locatie van de bosjes komen overeen met de loop van de Kleinbeek. De Atlas der Buurtwegen (fig. 1.15 en fig. 1.16, 1841), de kaart van Vandermaelen (fig. 1.17 en fig. 1.18, 1846-1854) en de kadasterkaart van Popp (fig. 1.19 en fig. 1.20, 1842-1879) geven eenzelfde beeld.

² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/42838>

³ <https://beschermingen.onroerenderfgoed.be/object/id/OB000853/>

Een opeenvolging van luchtfoto's uit 1971 (fig. 1.21), 2000 (fig. 1.22), 2012 (fig. 1.23) en 2016 (fig. 1.24) tonen het projectgebied steeds in een zeer landelijke omgeving. Het projectgebied zelf is in gebruik als akker. Hoewel op de CAI de aanwezigheid van ronde en rechthoekige sporen (zoals te merken op luchtfoto's) gekarteerd worden, is hiervan niets op te merken op de getoonde luchtfoto's.



Fig. 1.13: Uittreksel uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

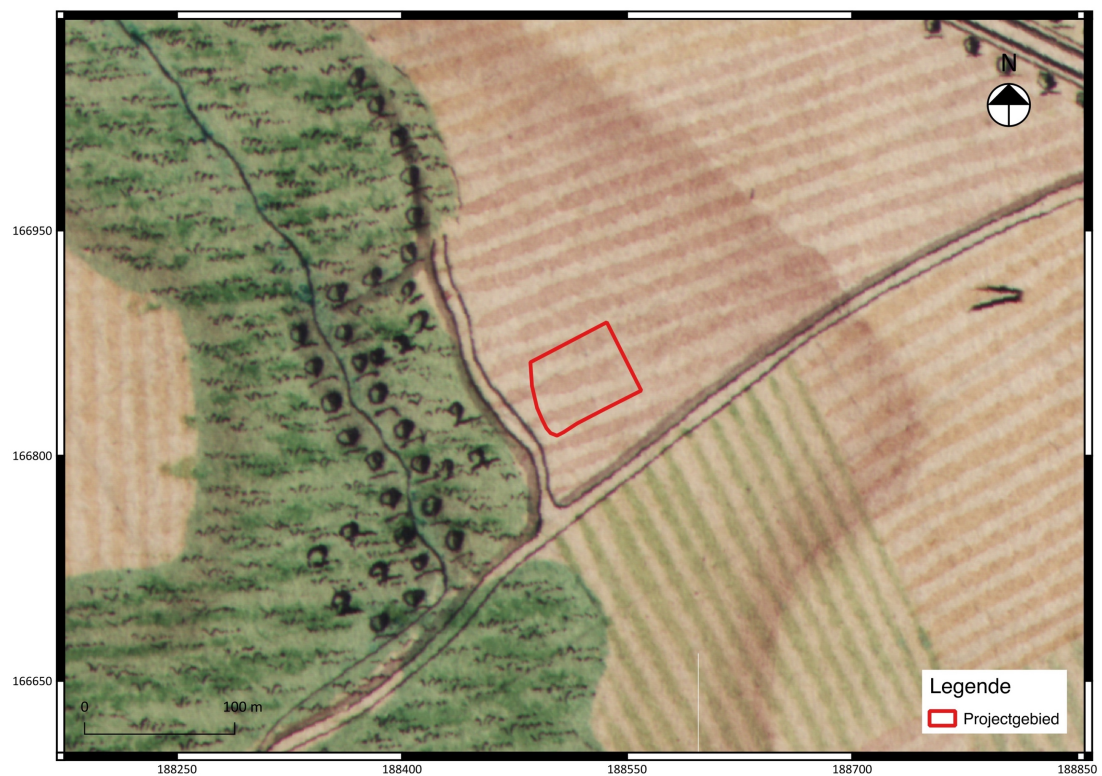


Fig. 1.14: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

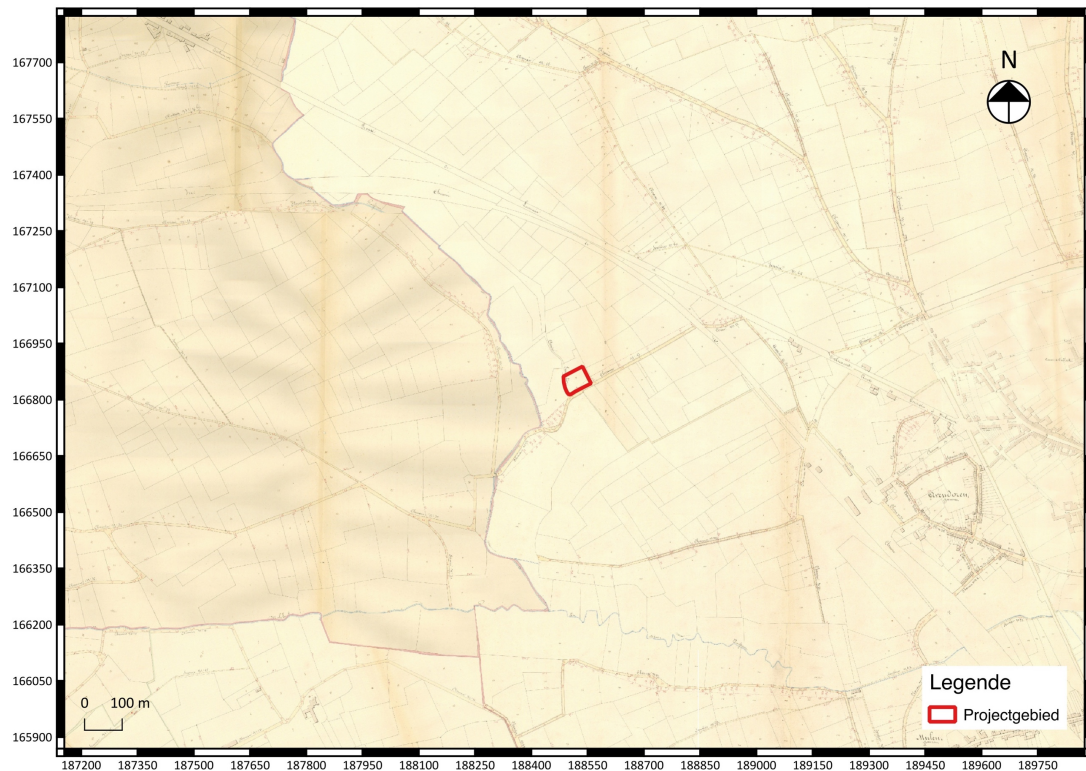


Fig. 1.15: Uittreksel uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

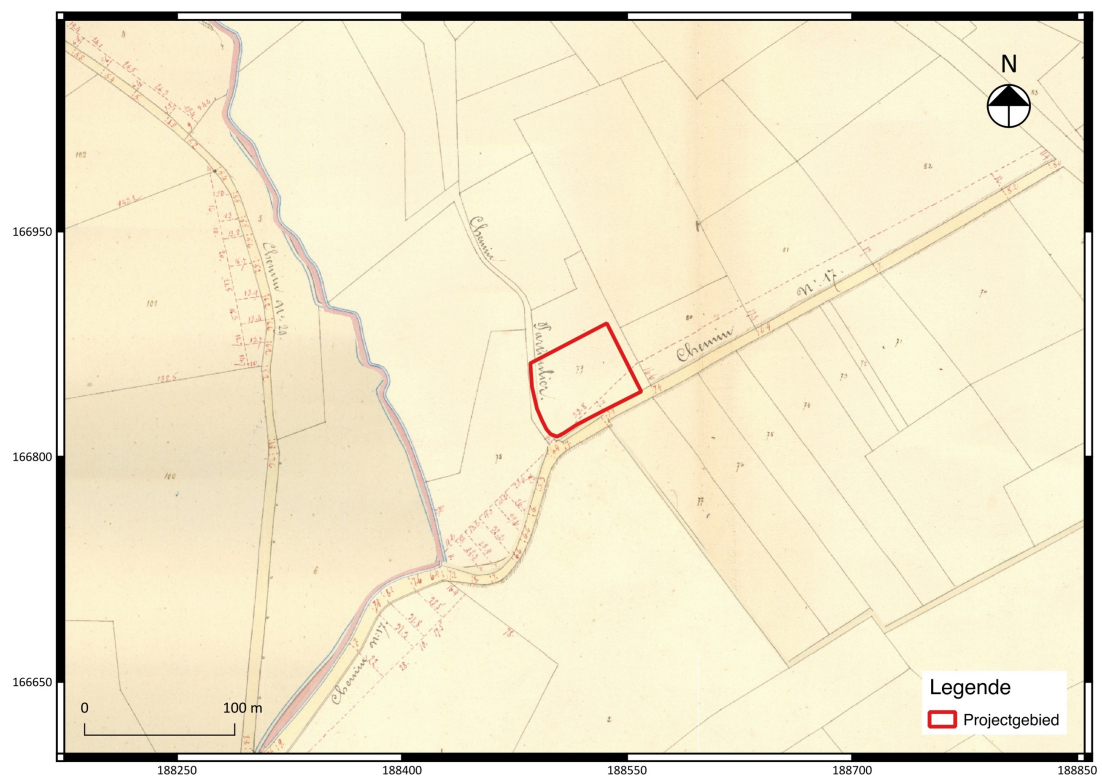


Fig. 1.16: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.19: Uittreksel uit de kadasterkaart van Popp met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.20: Uittreksel uit de kadasterkaart van Popp met aanduiding van het projectgebied.

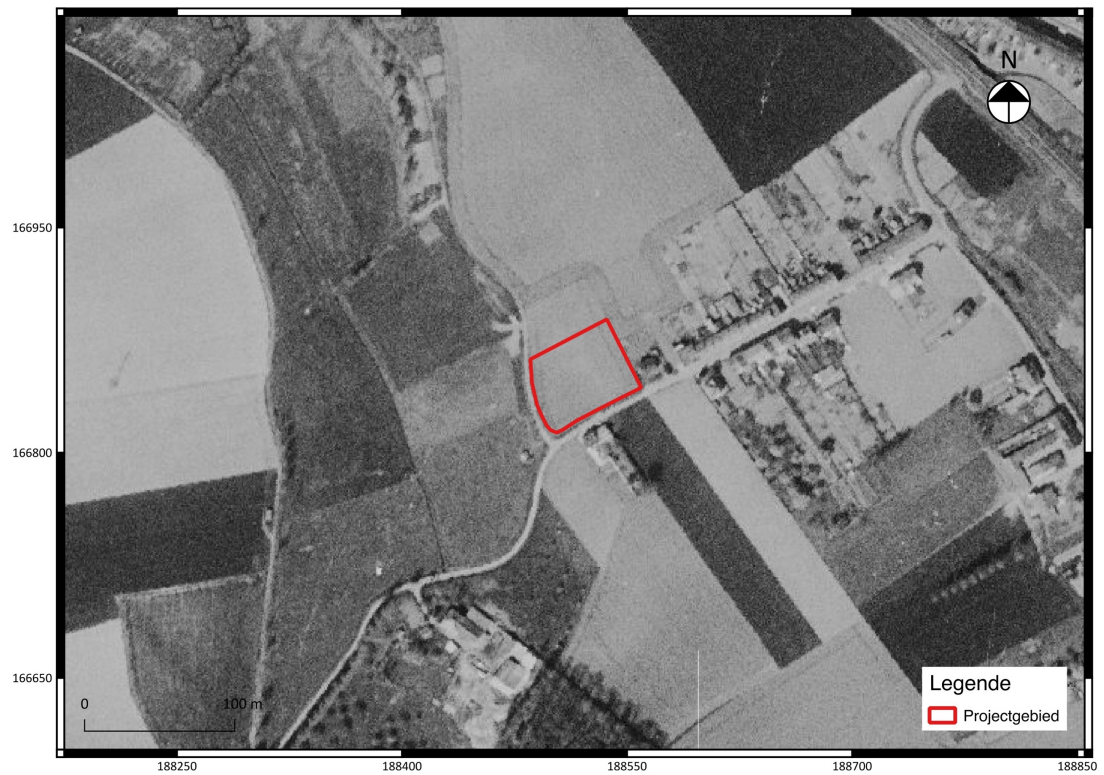


Fig. 1.21: Detail uit een luchtfoto van 1971 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.22: Detail uit een luchtfoto van 2000 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.23: Detail uit een luchtfoto van 2012 met aanduiding van het projectgebied.



Fig. 1.24: Detail uit een luchtfoto van 2016 met aanduiding van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

Het projectgebied is gelegen in een zone waar al intensief archeologisch onderzoek werd uitgevoerd. Dit valt natuurlijk te verklaren door de aanwezigheid van de Romeinse vicus ten zuiden van het projectgebied en de historische (middeleeuwse) binnenstad van Tienen ten oosten.

Onmiddellijk ten zuiden wordt op de CAI (Centrale Archeologische Inventaris, fig. 1.25 en fig. 1.26) enkele locaties aangeduid waar op basis van luchtfotografie een mogelijke archeologische site werd aangeduid. Daarnaast worden in de ruimere omgeving verschillende dergelijke locaties gekarteerd. Deze locaties werden echter nooit geverifieerd en de geloofwaardigheid van deze locaties wordt door sommigen in vraag gesteld⁴.

- CAI 638: cirkelvormige en rechthoekige sporen
- CAI 610: kleine rechthoekige donkere omtreksporen
- CAI 622: cirkelvormige sporen
- CAI 645: talrijke cirkelvormige en rechthoekige omtreksporen
- CAI 646: rechthoekige donkere sporen
- CAI 596: cirkelvormige en rechthoekige donkere en lichte sporen
- CAI 621: talrijke rechthoekige en cirkelvormige sporen
- CAI 611: cirkelvormige donkere omtreksporen
- CAI 513: rechthoekige donkere sporen

Onmiddellijk ten zuiden werd een Merovingische kruisvormige fibula aangetroffen door middel van een metaaldetector (CAI 209929). De vier kruisarmen zijn ankervormig met daartussen een diagonaal kruis. Het middenveld is bloemvormig uitgevoerd. De fibula wordt gedateerd in de late 8^{ste} – vroege 9^{de} eeuw met een verspreidingsgebied voornamelijk in midden – Duitsland en Nederland.

Ter hoogte van de Wijngaardberg werd een grote zone archeologisch onderzocht door middel van een vlakdekkend onderzoek. Tijdens dit onderzoek werden resten uit het Neolithicum, de ijzertijd, Romeinse periode en middeleeuwen.

- Laat-Neolithicum: twee parallelle greppels die waarschijnlijk tot een weg behoren. De haaks hierop verlopende greppels boorden waarschijnlijk kleine akkers af. In de grachten werden stenen voorwerpen zoals pijlpunten, klingen, gepolijste bijlen en handgevormd aardewerk aangetroffen.
- Late ijzertijd: Celtic Field, netwerk van grachten.
- Late ijzertijd: nederzetting. Tijdens het onderzoek werden een heleboel paalkuilen aangetroffen, maar geen compleet plan. Vermoedelijk gaat het eerder om vierposten en zespostenconstructies.
- Late ijzertijd: tweede nederzetting met een oppervlakte van ca. 3,25 ha. De nederzetting had een meervoudige omgrachting. Binnen de omheining werden resten van verschillende woningen, schuren, voorraadkuilen en extractiekuilen aangetroffen. Daarnaast wezen verschillende elementen op activiteiten zoals landbouw, veeteelt, spinnen en wezen en ijzerwinning.
- Vroeg-Romeinse (Claudische) periode: cultusplaats: vierkante grachtstructuur (60 x 60 m) met een ingang aan de noordzijde. Daarbinnen werd een huisplattegrond van 9 x 25 m aangetroffen. In de gracht werd tafelwaar, containers, een grote hoeveelheid zoutcontainers,

⁴ pers. comm. Tom Debruyne (Portiva).

armbanden en parels in glas, intaglio, vier fibulae, palmette, munten en ijzerfragmenten aangetroffen.

- Midden Romeinse periode: in deze periode ontwikkelde zich een pottenbakkerswijk, waarvan enkele pottenbakkersovens in kaart zijn gebracht, samen met enkele kuilen waarin talrijke fragmenten van misbaksels zijn aangetroffen. In de kuilen werd lokaal geproduceerd aardewerk aangetroffen, maar ook terra sigillata (vermoedelijk residuele stukken). Binnen de context van deze kuilen werden ook fragmenten van menselijk beendermateriaal aangetroffen.
- Midden-Romeinse periode: glasblazerij; bronsateliers; ijzerwinning en weefactiviteiten
- Midden-Romeinse periode: Mithraeum; naast een kiezelweg aan de rand van de ambachtelijke zone, in een gebied dat sinds de oprichting van de vicus een mix van rituele en ambachtelijke activiteiten herbergde; niet ver van de begraafplaats. Het gebouw was opgetrokken uit vakwerk en werd gedeeltelijk in de grond uitgegraven. Binnenin was de tempel versierd met muurschilderingen. Centraal in de middengang was een kistje begraven. Aan het uiteinde van de middengang lag een vloertje waarop waarschijnlijk een altaar gestaan heeft. Het perceel was afgebakend met een palissade. Binnen deze palissade bevonden zich drie kuilen met een gemeenschappelijke afdeklaag. In deze kuilen werd glas, metaal, aardewerk en dierenbeenderen aangetroffen. Vermoedelijk gaat het om de resten van een feestmaaltijd en andere offers. Het zou om de eerste tempel gaan binnen de Benelux gewijd aan deze godheid
- Midden-Romeinse periode: "Fortunadepot": op de bodem van een kuil werd een beeld van Fortuna geplaatst, samen met een kom met hoofdzakelijk bronzen voorwerpen. Het ensemble bestond uit twee kandelaars, twee wierrookbranders, twee armbanden, een beeld van een hond, een ring, een handvat en een mantelspeld. Verder ook een ring in git met het opschrift "Ave" en een zilveren ring. Het beeld, in tufsteen van Lincent, is van lokale makelij.
- Midden-Romeinse periode: genivelleerde tumulus. De bodem van de grafkamer (12 m²) bevond zich meer dan 4 m onder het oppervlak. De grafkamer was rechthoekig met houten planken op palen bekist. Bovenop het houten deksel van de grafkamer was een tweede persoon begraven.
- Midden-Romeinse periode: in de zuidwesthoek van het opgravingsterrein werden meer dan 1100 graven opgegraven; 1 vierkanten grafmonument en 45 graven met diverse grafgiften. Op twee na waren alle graven crematiegraven.
- Midden-Romeinse periode: weg: uitbreidingsgebied van de vicus langs twee veldwegen die leidden naar het centrum van de vicus naar het zuiden; parallel met de oudere vierkante grachtstructuur. In de greppel langs één van deze wegen zijn de resten van een waterleiding aangetroffen.
- Late middeleeuwen: twee baksteenovens gelegen langs de Molengatweg. De ovens zelf waren gevuld met productieafval en bakstenen afkomstig van één permanente muurconstructie die zich tussen de stookkuil en de laadruimte van de oven bevond. Mogelijk werden hier de bakstenen voor de Onze-Lieve-Vrouw-ten-Poel kerk gebakken.
- Late middeleeuwen: netwerk van grachten op de zuidwestelijke helling van de Wijngaardberg. Deze kunnen mogelijk gelinkt worden aan de activiteit van de wijnbouw.

Meer naar het oosten werden verschillende Romeinse gebouwen aangetroffen:

- CAI 237: Verschillende gebouwen uit de midden-Romeinse periode. Deze gebouwen waren deels in steen opgetrokken, deels in vakwerk en afgedekt met grote dakpannen. De vloeren

bestonden uit typisch Romeinse roze mortel. De archeologische laag ligt overal op ongeveer 1 m diepte. Slechts op 1 plaats waren enkele muren dieper aangezet: dit was een kelder in lokale Brabantse kalkzandsteen en regelmatig gekapte tufsteen uit de steek van Linsmeau.

- CAI 185: bewoningsresten uit de midden-Romeinse periode naast resten van bestrating. De bestrating was verhard met keien, grint en tegulae en afzet met grote zandsteenblokken die op 1,5 m van elkaar waren ingeplant. Mogelijk zijn deze resten deel van de heirbaan Tongeren-Tienen. Tussen een hoop tegulaefragmenten vond met twee wanden in leem samen met gemetselde fragmenten in tuf- en zandsteen, tegulae en kalkmortel. Daarnaast werden ook resten van drie muren aangetroffen die vermoedelijk deel uitmaken van een kelder. De bodem was volledig bedekt met houtskool en was blijkbaar niet bevloerd. Tijdens de werken werd ook resten van een belangrijk grafveld uit de Merovingische periode aangesneden. Deze resten bevonden zich grotendeels binnen het puin van een Romeins gebouw. De graven waren in het verleden reeds grotendeels verwoest. Er werden wel nog resten van de bijgaven, sieraden, vaatwerk, behoeften en beenderen onderzocht.
- CAI 926: bronsgietersatelier, glassmelterij en smidse uit de midden Romeinse periode. Daarnaast werd een verdedigingsgracht aangetroffen met een breedte van 30 m. Vermoedelijk gaat het om een gracht geassocieerd met de derde omwalling.
- CAI 3615: vele resten uit de Romeinse periode en middeleeuwen
 - Vroeg Romeinse periode: twee wegverhardingen (gedeelte van weg Tienen-Ellewijt), greppels met een noordwest – zuidoostelijke oriëntatie en ovale of ronde brandvlekken
 - Midden Romeinse periode: horreum (3,6 m breed, minstens 55 m lang – afgebroken midden 2^{de} eeuw om plaats te maken voor nieuwe gebouwen); badgebouw (uitgebroken (midden 2^{de} eeuw) tot op de funderingen, maar plattegrond herkenbaar door uitspraaksporen – 8 m breed en 25 m lang met stookkanalen en stookplaats); portiek met daarachter gedeelten van één of twee houten constructies en twee in steenbouw (afgebrand in de tweede helft van de tweede eeuw); bronsgieterij; beenbewerkingen (systematische extractie van secundaire producten)
 - Late middeleeuwen: rand van de middeleeuwse stadsgracht en kuilen met postmiddeleeuws materiaal

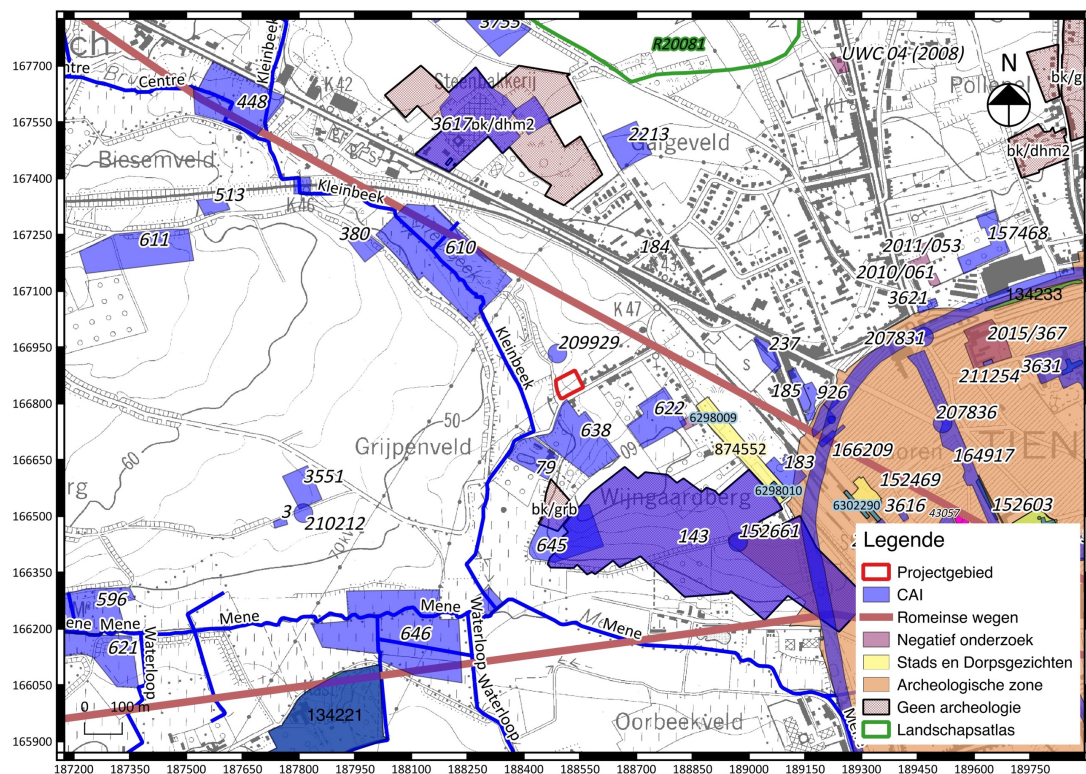


Fig. 1.25: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied⁵.

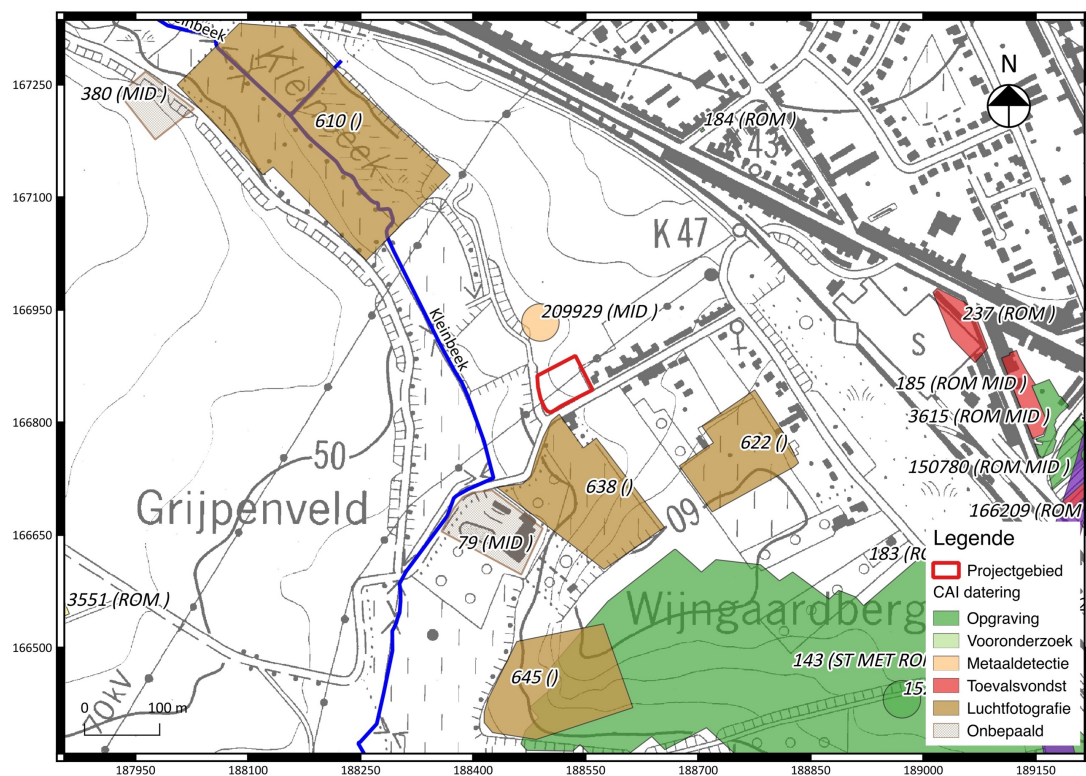


Fig. 1.26: Synthesepan met aanduiding van de verschillende types onderzoeken en datering en situering van het projectgebied.

⁵ www.agiv.be

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied is gelegen in een zone met een zeer hoog archeologisch potentieel. Het projectgebied ligt ten noorden van een grote zone die archeologisch werd onderzocht waarbij resten vanaf de metaaltijden tot en met de late middeleeuwen werden aangetroffen. Hierbij springen voornamelijk de resten uit de Romeinse periode in het oog met zowel resten van stenen als houten gebouwen, gebouwen en constructies gelinkt aan ambachtelijke activiteiten, vele begravingen, ... De middeleeuwse resten kunnen meer ten (zuid)oosten worden gesitueerd, aangezien daar de middeleeuwse kern van Tienen ligt.

Rondom het projectgebied worden “ronde en rechthoekige sporen” gesitueerd op basis van luchtfotografie. Deze sporen kunnen echter niet worden gezien op zowel oude als recente luchtfoto's en kunnen niet worden opgemerkt op het terrein⁶.

1.2.5 Synthese

Het projectgebied is gelegen in een zone met een zeer hoog archeologisch potentieel. Het is gelegen op ca. 300 m ten noorden van de gekende Romeinse vicus van Tienen en ten westen van de middeleeuwse stadskern van Tienen. Er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een prehistorische artefactensite.

Landschappelijk gezien is het terrein ook gunstig gelegen ten oosten van de Kleinbeek. Bodemkundig wordt het projectgebied gekarteerd op de overgangszone tussen drie bodemeenheden: AbB, uLba en Afp. De AbB-bodemserie omvat een droge leembodem met textuur B of structuur B horizont, droog en niet gleyig. De uLba-bodemserie omvat een droge zandleembodem met textuur B horizont. Deze gronden met textuur B horizont hebben een Ap die ongeveer 25 cm dik is, donkerbruin matig humeus en die rust op een zwak humeuze, bruinachtige overgangshorizont (30 tot 40 cm dik). Hieronder komt een bruinere, meer kleiige textuur B horizont voor. De Afp-bodemserie tenslotte omvat een zeer natte leembodem zonder profiel. De gronden van deze serie hebben gedurende het ganse jaar een ondiepe watertafel. Een volledig gereduceerde horizont komt doorgaans voor op minder dan 80 cm diepte. Duidelijke roestvlakken worden reeds in de bovengrond aangetroffen.

Het projectgebied is momenteel in gebruik als akkerland. Er zijn geen aanwijzingen voor grootschalige verstoringen van de bodemopbouw in het verleden. De geplande werken betekenen echter wel een grondige impact. Verder archeologisch onderzoek blijkt hierdoor noodzakelijk. Daarom werd besloten over te gaan tot een proefsleuvenonderzoek (projectcode 2017E62, zie *Hoofdstuk 2: Resultaten van het proefsleuvenonderzoek*).

⁶ pers. comm. Tom Debruyne (Portiva).

Bibliografie

Literatuur

GYSELING M. 1960: *Toponymisch woordenboek van België, Nederlands, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226)*, Antwerpen.

Bartels, M. 2011: *Steden in Scherven 1. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle.

Websites (allen geraadpleegd op 27 december 2016):

<https://cai.onroenderfgoed.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

www.agiv.be

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geoportaal.be

www.geopunt.be

Bijlagen

Bijlage 1 : Plannenlijst

Projectcode	2017B399 2017E62				
Onderwerp	Plannenlijst				
Aanmaker alle plannen	Annelies de Raymaeker Stephanie Cousin				
Plannummer/fig.	Type	Onderwerp	Schaal	Analoog/Di gitaal	Datum
1/1.1	Topo 1996	Locatie onderzoeksgebied	1/5.000	Analoog	02/2017
2/1.3	Kadaster 2016	Locatie onderzoeksgebied	1/2.500	Digitaal	02/2017
3/1.4	Bouwplan	Verkavelingsplan		Digitaal	15/07/2016
4/1.5	Bouwplan	Alternatief inplantingsplan		Digitaal	04/02/2016
5/1.6	Digitaal hoogtemodel	Hoogte	1/10.000	Digitaal	02/2017
6/1.7	Digitaal hoogtemodel	Hoogte detail	1/1.000	Digitaal	02/2017
7/1.8	Digitaal hoogtemodel	Terreinsnede	-	Digitaal	02/2017
8/1.9	Bodemerosiekaart	Bodemerosie	1/10.000	Digitaal	02/2017
9/1.10	Bodembedekkings- kaart	Bodembedekking	1/10.000	Digitaal	02/2017
10/1.11	Bodemkaart	Bodemopbouw	1/10.000	digitaal	02/2017
11/1.12	Tertiairgeologische kaart	Tertiar (1989-2001)	1/10.000	Analoog & digitaal	02/2017
12/1.13	Quartaargeologische kaart	Quartair (1991- 2005)	1/10.000	Analoog & digitaal	02/2017
13/1.14	Historische kaart	Ferraris (1777)	1/10.000	Analoog	02/2017
14/1.15	Historische kaart	Ferraris (1777) detail	1/2.500	Analoog	02/2017
15/1.16	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen (1840)	1/10.000	Analoog	02/2017
16/1.17	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen (1840) detail	1/2.500	Analoog	02/2017
17/1.18	Historische kaart	Vandermaelen (1846-1852)	1/10.000	Analoog	02/2017
18/1.19	Historische kaart	Vandermaelen (1846-1852) detail	1/2.500	Analoog	02/2017
19/1.20	Historische kaart	Popp (1842-1879)	1/10.000	Analoog	02/2017
20/1.21	Historische kaart	Popp (1842-1879) detail	1/2.500	Analoog	02/2017

21/1.26	CAI	Gekende archeologische waarden en sites	1/10.000	Digitaal	02/2017
22/1.27	CAI	Gekende archeologische waarden en sites (datering)	1/10.000	Digitaal	02/2017
23/2.1	Syntheseplan	Kadasterplan met aanduiding zone geselecteerd voor verder onderzoek	1/2.500	Digitaal	02/2017
24/2.2	Sleuvenplan	Kadasterplan met vooropgestelde proefsleuven	1/2.500	Digitaal	02/2017
25/2.3	Sleuvenplan	Luchtopname (2016) met aangelegde proefsleuven	1/2.500	Digitaal	02/2017
26/2.10	Sleuven-en profielenplan	Bodemkaart met aangelegde sleuven en bodemprofielen	1/2.500	Digitaal	02/2017
27/3.1	Syntheseplan	Kadasterplan met aanduiding van de onderzochte zone	1/2.500	Digitaal	02/2017

Bijlage 2: Fotolijst

Projectcode	2017B399 2016E82		
Onderwerp	Fotolijst		
Nummer / fig.	type	Vervaardiging	Onderwerp
1/Voorblad	Luchtfoto 2016	Digitaal	Impressie terrein - detail
2/1.22	Luchtfoto 1971	Analoog	Impressie terrein - detail
3/1.23	Luchtfoto 2000-2003	Analoog	Impressie terrein - detail
4/1.24	Luchtfoto 2012	Digitaal	Impressie terrein - detail
5/1.25	Luchtfoto 2016	Digitaal	Impressie terrein - detail
6/2.4	Overzicht sleuf 1 (SL1)	Digitaal	Overzicht sleuven
7/2.5	Overzicht sleuf 2 (SL2)	Digitaal	Overzicht sleuven
8/2.6	Overzicht sleuf 3 (SL3)	Digitaal	Overzicht sleuven
9/2.7	Overzicht kijkvenster	Digitaal	Overzicht sleuven
10/2.8	Overzicht sleuf 4 (SL4)	Digitaal	Overzicht sleuven
11/2.9	Overzicht sleuf 5 (SL5)	Digitaal	Overzicht sleuven
12/2.11	Bodemprofiel 3 (PR3)	Digitaal	Overzicht bodemprofiel
13/2.12	Bodemprofiel 4 (PR4)	Digitaal	Overzicht bodemprofiel
14/2.13	Bodemprofiel 2 (PR2)	Digitaal	Overzicht bodemprofiel
15/2.14	Overzicht losse vondsten	Digitaal	Overzicht losse vondsten (LV)